

Yeşil Girişimcilik Literatürünün Bibliyometrik Analizi Bibliometric Analysis of Green Entrepreneurship Literature

Şerife KUZGUN ^a

^a Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz MYO, İnsan Kaynakları Yönetimi, Kırklareli, Türkiye serife.erdun@klu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Yeşil Girişimcilik
Sürdürülebilirlik
Bibliyometrik Analiz
Web of Science
VOSviewer

Gönderilme Tarihi 27 Ekim
2023

Revizyon Tarihi 17 Nisan 2024

Kabul Tarihi 30 Nisan 2024

Makale Kategorisi:

Araştırma Makalesi

Amaç – Çalışmanın temel amacı, yeşil girişimcilik literatürünün kapsamlı bir bibliyometrik analizini gerçekleştirerek, alandaki bilimsel gelişmelerin ve araştırma eğilimlerinin anlaşılmasına katkıda bulunmak, bu alandaki akademik çalışmaların ana hatlarını çizmek ve gelecekteki araştırmalar için yol gösterici olmaktır.

Yöntem – Bibliyometrik ve ağ analizi tekniklerine dayalı olarak Web of Science (WoS) veri tabanında “green entrepreneurship”, “sustainable entrepreneurship”, “environmental entrepreneurship” ve “eco-entrepreneurship” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda, 1997-2023 yılları arasında yayımlanan 832 makaleye ulaşılmıştır. Bu makaleler incelenmiş, VOSviewer programı ile görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır.

Bulgular – Literatürde, yeşil girişimcilik konusuna duyulan ilginin zamanla arttığı gözlemlenmektedir. Konu ile ilgili çalışmalar çoğunlukla işletme alanı kapsamında olup onu çevre bilimleri ve yönetim alanları izlemektedir. En fazla yayının ve ortak yazarlı çalışmalarda iş birliğinin Çin Halk Cumhuriyeti’ne ait olduğu, en fazla makalenin Sustainability dergisinde yayımlandığı, en fazla atıf alan derginin Journal of Business Venturing dergisi olduğu, en fazla atıf alan yazarın Wagner olduğu, en fazla makaleye sahip olan yazarın Fichter olduğu, anahtar kelime olarak en yaygın kullanılan kelimelerin sırasıyla; sürdürülebilir/yeşil/çevreci/eko girişimcilik, sürdürülebilirlik, girişimcilik, sürdürülebilir kalkınma, sosyal girişimcilik, döngüsel ekonomi, Kobi’ler ve inovasyon olduğu saptanmıştır.

Tartışma – Konu ile ilgili bibliyometrik analiz çalışmaları sınırlı sayıdadır. Yerli literatürde ise konuya ilişkin WoS veri tabanını kapsayan bibliyometrik bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Çalışmanın bulguları incelendiğinde yeşil girişimciliğe verilen önemin yıllar ilerledikçe artması, disiplinlerarası alanlar ve farklı temalar ile desteklenerek ele alınması ve bu çalışmaların finansal destek alabilmesi umut vericidir. Bu çalışma araştırmacılara araştırdıkları konu hakkında yol göstermekte olup araştırma alanıyla ilgili olarak detaylı ve bütünsel bir bakış açısı ve veriler sağlamaktadır. Araştırmanın sadece WoS veri tabanına kayıtlı makaleleri kapsamaması ve analizlerin VOSviewer programı aracılığıyla yapılmış olması araştırmanın kısıtlıdır.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Green Entrepreneurship
Sustainability
Bibliometric Analysis
Web of Science
VoSviewer

Received 27 October 2023

Revised 17 April 2024

Accepted 30 April 2024

Article Classification:

Research Article

Purpose – The main purpose of the study is to contribute to the understanding of scientific developments and research trends in the field by performing a comprehensive bibliometric analysis of the green entrepreneurship literature, to outline the academic studies in this field and to provide guidance for future research.

Design/methodology/approach – Based on bibliometric and network analysis techniques, the Web of Science (WoS) database was scanned using the keywords “green entrepreneurship”, “sustainable entrepreneurship”, “environmental entrepreneurship” and “eco-entrepreneurship”. As a result of the scanning, 832 articles published between 1997-2023 were found. These articles were examined, visualized and interpreted with the VOSviewer program.

Findings – It is observed in the literature that the interest in green entrepreneurship has increased over time. Studies on the subject are mostly within the scope of business administration, followed by environmental sciences and management fields. The most publications and collaboration in co-authored studies belong to the People’s Republic of China, the most articles are published in the Sustainability journal, the most cited journal is the Journal of Business Venturing, the most cited author is Wagner, the author with the most articles is Fichter, the most commonly used keywords as keywords are; It has been determined that these are sustainable/green/environmental/eco entrepreneurship, sustainability, entrepreneurship, sustainable development, social entrepreneurship, circular economy, SMEs and innovation.

Discussion – There are a limited number of bibliometric analysis studies on the subject. It has been determined that there is no bibliometric study covering the WoS database on the subject in the domestic

*Çalışmanın bir kısmı, 12 Ekim 2023 tarihinde Azerbaycan’da düzenlenen Uluslararası Geri Dönüşüm ve Sürdürülebilirlik Ekonomisi Kongresi’nde (online) özet bildiri olarak sunulmuştur.

Önerilen Atıf/Suggested Citation

Kuzgun, Ş. (2024). Yeşil Girişimcilik Literatürünün Bibliyometrik Analizi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 16 (2), 692-712.

literature. When the findings of the study are examined, it is promising that the importance given to green entrepreneurship has increased over the years, that it has been addressed by supporting interdisciplinary fields and different themes, and that these studies can receive financial support. This study guides researchers on the subject they are researching and provides a detailed and holistic perspective and data regarding the research field. The limitations of the research are that it only includes articles registered in the WoS database and that the analyzes were conducted through the VOSviewer program.

1. GİRİŞ

21. yüzyıl, hem ekonomik büyümenin hem de çevresel sürdürülebilirliğin bir arada sağlanması gerektiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde, geleneksel iş modellerinin çevresel ve sosyal maliyetleri daha belirgin hale gelmiş, işletmelerin gezegenimiz üzerindeki etkileri kritik bir inceleme konusu olmuştur. İşletmeler çoğunlukla çevresel ve sosyal sorunlar yaratan ana oyuncular olarak görülmektedir ve bu bağlamda toplumdaki sürdürülebilirlik sorunlarının kaynağı olarak da ifade edilmektedir (Dean ve McMullen, 2007: 51-52; Schaltegger ve Wagner, 2011: 222). Bu algının bir sonucu olarak, küresel ve yerel düzeylerde, iş dünyasına yönelik sürdürülebilirlik merkezli katı düzenlemeler getirilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca bu düzenlemelerin kural koyucular ve sivil toplum kuruluşları tarafından denetlenmesi gerekmektedir (Atkinson ve Klausen, 2011). Gerekli düzenlemeler sağlanmadığı takdirde, işletmelerin yönetimleri, düzenlemelere uyum sağlama ve istenmeyen etkileri kontrol altında tutma konusunda güçlük çekebilmektedir (Schaltegger ve Wagner, 2011: 222). Bu nedenle dünya genelinde çevre dostu davranışları, politikaları ve eylemleri destekleme eğiliminin arttığı gözlenmektedir (Mondal vd., 2023: 4). Özellikle Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi kurumlar başta olmak üzere birçok kurum tarafından iklim değişikliği ve beraberindeki çevresel, ekonomik ve sosyal sorunların önlenmesine yönelik ciddi önlemler alınması gerektiğini vurgulayan yayınlar sunulmakta, sürdürülebilir kalkınma yönünde hükümetlere çağrılar yapılmaktadır. Bu çağrılar, hem kamu hem de özel sektörün faaliyetlerine yeşil bir perspektiften yaklaşılması yönünde giderek daha fazla karşılık bulmaktadır (Kuzgun, 2022: 2). Buna karşın, birçok işletmenin de diğer tüm çevresel ve sosyal faydalarına rağmen, kar maksimizasyonu hedefleri doğrultusunda “alışılabilir iş” pratiklerine yönelik eğilimlerini sürdürdüğü gözlemlenmektedir (Muo ve Azeez, 2019: 17). Ancak, işletmelerin belirsiz ve ani gelişen olaylara karşı mücadele edebilme kapasitesi, yenilikçi ve yaratıcı girişimcilik unsurlarını geliştirme ve kullanma yeteneklerine bağlıdır. Nitekim Khan (2015), sürdürülebilirlik sorunlarına çözüm bulmanın anahtarının, girişimcilerin işlerini bu yönde şekillendirmeleri ve uzun vadede başarılı olup refahlarını sürdürebilmeleri için “yeşil olmayı” benimsemeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

Günümüzde, ekolojik dengenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, küresel toplumun karşı karşıya olduğu en büyük zorluklardan biridir. Bu bağlamda, yeşil girişimcilik, çevresel sorunlara yenilikçi çözümler sunarak ekonomik büyümeyi sürdürülebilir bir şekilde destekleme potansiyeliyle dikkat çekmektedir (Gupta ve Dharwal, 2022: 3603). Nitekim girişimcilik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarını bir araya getiren ilk araştırmacılar arasında olan Hart ve Milstein (1999), sürdürülebilir kalkınma kavramının girişimciler için önemli bir fırsat olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle girişimciler, sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için çevresel performans göstergelerini finansal göstergelerle bütünleştirmeli, iş gücünü yeşil politikalara, prosedürlere ve programlara uyum sağlayacak şekilde etkin bir biçimde yönetmelidir. Yeşil uygulamaların benimsenmesi girişimciler için başlangıçta bazı zorluklar getirebilir; ancak bu çabaların sonucunda elde edilecek başarılar bu zorlukların üstesinden gelme potansiyeline sahiptir. Girişimciler, mevcut işlerini yeşil uygulamalar ile destekleyerek faaliyetlerine devam edebilir ya da tamamen yeşil girişimcilik yoluyla ilerleyebilirler. Sonuç her ne olursa olsun birincil kaygımızın, dünyamızı hepimizin yaşayabileceği daha elverişli ve daha iyi bir yer haline getirmek olması gerekmektedir. Bu nedenle akademik kurumlar, çevre sorunlarına çözüm bulma çabalarını artırmış, özel sektör, kamu ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yaparak yeşil politika ve uygulamaları desteklemiştir. Böylece yeşil girişimciliğin gelişimi hızlanmıştır (Bocken vd., 2016; Affolderbach ve Krueger, 2017; Muo ve Azeez, 2019; Mondal vd., 2023). Sonuç olarak küresel sosyal ve çevresel konulara ilişkin artan farkındalık, girişimciliğin rolünün, ekonomik faaliyetlerin yanı sıra sosyal ve çevresel misyonları da birleştirmeye doğru ilerletmiştir (Terán-Yépez vd., 2020). Girişimcilerin artık çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak (Choi ve Gray, 2008; Affolderbach ve Krueger, 2017) ve sosyo-çevresel değerleri temel iş faaliyetlerine dahil etmek için daha fazla çaba harcadıkları görülmektedir (Dean ve McMullen, 2007; Belz ve Binder, 2017; Muñoz ve Cohen, 2018).

Akademik araştırmalarda bir konunun ilerlemesi, önceki çalışmalardan elde edilen bulguların bir araya getirilip sentezlenmesiyle sağlanmaktadır (Paul ve Criado, 2020: 1). Bilim insanlarının rolü yalnızca ampirik

araştırma yapmak değil, aynı zamanda önceki çalışmalarını toplamak ve analiz etmektir. Bu nedenle yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin gelişiminin bilinmesi büyük ilgi görmektedir. Bu konuyla ilgili pek çok literatür çalışması (Gast vd., 2017; Haldar, 2019; Gunawan vd., 2021; Albhirat vd., 2024) bulunsa da, bunlar çalışmanın amacı, literatür taramasının türü, kullanılan tarama teknikleri, incelenen yayın dönemi vb. açılardan farklılık göstermektedir (Piwowar-Sulej vd., 2021: 2).

Literatürdeki yeşil girişimcilik, sürdürülebilir girişimcilik, çevreci girişimcilik veya eko girişimcilik anahtar kelimelerini kullanarak gerçekleştirilen bibliyometrik çalışmalar ağırlıklı olarak Scopus veri tabanındaki yayınları kapsayan çalışmalardır (Kumar ve Kiran, 2017; Thananusak, 2019; Terán-Yépez vd., 2020; Piwowar-Sulej vd., 2021; Rosário vd., 2022; Mondal ve Singh, 2023; Seçkin ve İşler, 2023). Ayrıca bu veri tabanındaki çalışmaların doküman türü olarak genellikle tüm yayınları kapsadığı görülmektedir. WoS veri tabanı kullanarak gerçekleştirilen çalışmalar (Guleria ve Kaur, 2021; Moya-Clemente vd., 2021) ise sınırlı sayıdadır. Yine bu veri tabanında gerçekleştirilen çalışmaların da doküman türü olarak tüm yayınları kapsadığı görülmüştür. Yayımlanan bibliyometrik çalışmalarda; Mondal ve Singh (2023), Kumar ve Kiran (2017), Seçkin ve İşler (2023) yeşil girişimcilik terimini, Thananusak (2019) Terán-Yépez vd. (2020), Rosário vd. (2022) ve Moya-Clemente vd. (2021) sürdürülebilir girişimcilik terimini, Piwowar-Sulej vd. (2021) çevreci girişimcilik terimini, Guleria ve Kaur (2021) ise eko girişimcilik terimini kullanmayı tercih etmiştir. Tüm çalışmalarda analizler gerçekleştirilirken VOSviewer programı kullanılmış olup Terán-Yépez vd. (2020) bu programa ek olarak SciMAT programını da kullanmışlardır. Çalışmaların analiz kapsamında ele aldıkları tarih aralıkları incelendiğinde; Kumar ve Kiran (2017), 2005-2016, Thananusak (2019), 1996-2019, Terán-Yépez vd. (2020), 2002-2018, Moya-Clemente vd. (2021) 1999-2019, Rosário vd. (2022), 2006-2021, Mondal ve Singh (2023), 2002-2022, Seçkin ve İşler (2023), 2002-2022, Piwowar-Sulej vd. (2021), 1998-2020, Guleria ve Kaur (2021), 1989-2019 yıllarını kapsayan çalışmalar yürütmüştür.

Bu makalenin amacı, yeşil girişimcilik literatürünün kapsamlı bir bibliyometrik analizini gerçekleştirerek, alandaki bilimsel gelişmelerin ve araştırma eğilimlerinin anlaşılmasına katkıda bulunmak, bu alandaki akademik çalışmaların ana hatlarını çizmek ve gelecek araştırmalar için yol gösterici olmaktır. Çalışmanın hem akademik çevrelerde hem de uygulayıcılar arasında yeşil girişimciliğin teşvik edilmesine ve bu alanda yapılan çalışmaların daha etkili bir şekilde yönlendirilmesine yardımcı olması beklenmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yönetim teorisi tarihsel olarak incelendiğinde, “çevrenin” yasal, politik, ekonomik, sosyal ve teknik unsurlardan oluşan bir yapı olarak görüldüğü söylenebilir (Baker ve Sinkula, 2005: 461). Hart (1995) ise, bu yorumun “dar” olduğunu, çünkü doğal çevrenin refahına ilişkin konuları ve doğal çevrenin oluşturduğu kısıtlamaları göz ardı ettiğini ileri sürmüştür. Sonuçta bu tür kısıtlamalar işletmelerin politikalarını ve stratejilerini sürdürülemez hale getirebilir (Baker ve Sinkula, 2005: 461). Oysa sürdürülebilirlik ve yeşil odaklı politikalar, çevreci uygulamalar, rakiplere kıyasla güçlü yönetim süreçlerine sahip, erken hareket eden işletmeler için sürdürülebilir bir rekabet avantajı fırsatı sağlamaktadır (Hart, 1995: 986; Thananusak, 2019: 3). Ayrıca 21. yüzyılın yıkıcı, yoğun ve sürekli değişen rekabet ortamında işletmelerin sürdürülebilir olmaları ve yeşil politikaları uygulamaları, yalnızca onlar için değil, dünyanın geleceği, makro boyuttaki sorunların aşılabilmesi ve gelecek kuşaklara yaşanabilir bir dünya için de kilit rol oynamaktadır (Kuzgun ve Gözükara, 2023: 401).

Çevrecilik ve girişimcilik kavram olarak oldukça eskiye dayanmaktadır; ancak her ikisi birlikte 1980 ve 1990’lı yıllarda ortaya çıkan paradigmlar olarak kabul edilmektedir. Görünüşte pek ortak noktaları yokmuş gibi görünen bu iki kavramı doğası gereği düşman gibi görmek de mümkündür. Çevrecilik genel olarak bencil ekonomik büyüme arayışının yol açtığı ve buna atfedilen çevresel bozulmaya ilişkin artan endişe olarak tanımlanmaktadır (Anderson, 1998: 137). Çevrecilik tanımının tersine, girişimciler genellikle ekonomik büyümenin yaratıcıları ve toplumların ilerlemesinde kilit rol oynayan bireyler (Schumpeter, 1934) olarak tanınırlar; ancak iyimser, bencil ve materyalist bireyler olarak da ifade edilmektedirler (Anderson, 1998: 137). 1990’lı yıllar çevreye yönelik kaygıların arttığı yıllardır (Lumpkin vd., 2013; Gupta ve Dharwal, 2022: 3604). Nitekim Kirkpatrick (1990: 44) “1990’larda çevrecilik sosyal reformların en ileri noktasında olacak ve iş dünyası için kesinlikle en önemli konu olacak” sözü ile çevrenin işletmeler için öneminin altını çizmektedir (Anderson, 1998: 137). Schumpeter (1997) girişimciyi “değişimin temsilcisi” olarak tanımaktadır. Girişimci piyasada çevre dostu teknolojileri teşvik etmeye çalışan ve değer yaratan biri olarak düşünülebilir. Ancak değer yalnızca parasal veya ekonomik terimlerle ifade edilmemelidir. Değer çok daha zengin bir kavramdır.

Girişimci eylemler farklı değer alanları için bir kanal görevi görerek sosyal değişime yol açmaktadır. Sonuç olarak değer ve değerdeki değişimler mutlaka ekonomik sonuçları olan sosyal bir üründür (Anderson, 1998: 137; Foster ve Bradach, 2005: 93; Ndubisi ve Nair, 2009: 22; Shepherd ve Patzelt, 2011; Markman vd., 2016; Jiang vd., 2018). Bu bağlamda değişimin itici gücü olarak görülebilecek girişimcilerin (Schaper, 2010) yeşil paradigmaların oluşturulmasındaki etkisi yadsınmaz. Girişimciler tarafından geliştirilecek yeşil değerler kuruluşun tüm önemli paydaşlarına değer katacağı gibi aynı zamanda doğal çevreyi de koruyacaktır.

Yeşil girişimcilik kavramı özünde işletmelerin ve girişimcilerin ekonomik kazançları çevresel koruma, kaynakların etkin kullanımı ve sosyal sorumlulukla birleştirme çabasını ifade etmektedir. Temelde yeşil girişimcilik, çevre dostu ürünlerin ve hizmetlerin geliştirilmesi, çevresel etkiyi azaltma yollarının araştırılması ve bu süreçte sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme amacını taşımaktadır. Yeşil yaklaşımın artan önemi ve sürdürülebilir kalkınma ile girişimciliğin bütünleşmesi (Cohen ve Winn, 2007; Lotfi vd., 2018; Gupta ve Dharwal, 2022), sürdürülebilirlik ve çevre odaklı "yeşil girişimcilik" kavramının tanımını şekillendirmektedir. Her ne kadar bu tanımlar özünde aynı anlamı taşıyor olsa da, farklı terimlerle ifade edilmeleri zaman zaman kavramsal bir karışıklığa yol açabilmektedir. Literatür incelendiğinde yeşil girişimcilik kavramına ilişkin fikir birliğine varılmış, evrensel bir tanımın bulunmadığı görülmektedir (Pachaly, 2012: 7; Piwowar-Sulej vd., 2021: 2). İlk kez Berle (1991) tarafından kullanılan yeşil girişimcilik kavramı, Dean ve Mc Mullen (2007) tarafından sürdürülebilir girişimcilik, Keogh ve Polonsky (1998) tarafından çevreci girişimcilik, Schaper (2002) tarafından ise eko girişimcilik olarak ifade edilmiştir. Bu kavramlar yaygın olarak kullanılmaktadır (Dixon ve Clifford, 2007: 326; Gevrenova, 2015: 322; Vatanserver ve Arun, 2016: 29; Gast vd., 2017: 45; Albhirat vd., 2024: 2). Bu terimler arasında küçük farklılıklar olsa da hepsinin özünde sürdürülebilir, çevre dostu ve yeşil ilkeler yer almaktadır ve genel olarak bu tür girişimcilik faaliyetleri, yeşil politikalara odaklanmanın her zamankinden daha güçlü olduğu bir çağda yeni bir küresel toplumsal eğilimin parçası olarak görülmektedirler (Alwakid vd., 2020). Bu kavramsal çerçeve, yeşil yenilikçiliği, sosyal faydayı, ekonomik performansı ve pazar dinamiklerini kapsayacak şekilde geniş bir perspektifi içermektedir ve işletmeleri, çevresel sürdürülebilirliği iş stratejilerinin merkezine koymaya teşvik etmektedir.

2.1. Yeşil Girişimcilik

Ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması sağlıklı bir gezegenle mümkündür. (WWF, 2014: 8). Günümüzde çevresel bozulma, yoksulluk ve fırsat eşitsizliği gibi sorunlar toplumsal kaygıları artırmaktadır. Bu sorunlar, sürdürülebilir iş uygulamalarının önemini ve yeşil girişimciliğe olan ihtiyacı vurgulamaktadır (Tunçalp ve Yıldırım, 2022: 1). Girişimcilik, sürdürülebilir bir geleceğe geçişte merkezi bir rol oynamakta ve yeşil girişimciler, sosyal, ekonomik ve çevresel hedeflerin uyumlu hale getirilmesinde önemli bir görev üstlenmektedirler (Schaltegger ve Wagner, 2011; Vatanserver ve Arun, 2016; Rosário vd., 2022). Geleneksel girişimcilik ekonomik kalkınmayı desteklerken, modern iş dünyasında giderek önem kazanan yeşil girişimcilik, ekonomik faaliyetlerin çevresel sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesine odaklanan bir yaklaşımdır. (Belz ve Binder, 2017).

Yeşil girişimciler, ekonomik büyümeyi ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen işletmeler kurarak, mevcut ekonomik yapıdaki sorunları ve fırsatları belirleme yeteneğine sahiptirler (Teixeira ve Ramos, 2022: 1). Bu işletmeler, çevreye saygılı uygulamaları iş faaliyetleriyle bütünleştirmektedir (Bacq ve Janssen, 2011; Çınar, 2023: 189). Geniş bir bakış açısıyla, yeşil girişimciliğin ekonomik, sosyal ve çevresel girişimciliği birleştirerek gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve çevrenin korunmasını sağladığı belirtilmektedir (Muñoz ve Cohen, 2018; Rosário vd., 2022). Yeşil girişimciler, çevresel etkileri azaltan ve yaşam kalitesini artıran yenilikler üretmektedir (Schaltegger ve Wagner, 2011). Ayrıca yeşil girişimcilik, önemli yeniliklerle sosyal ve çevreye duyarlı işletmeleri dönüştüren bir sistem olarak tanımlanmakta ve iş dünyasında pozitif bir değişim yaratma potansiyeline sahip oldukları vurgulanmaktadır (Isaak, 2002).

Yeşil girişimcilik uygulamaları, işletmeler için maliyet tasarrufu ve marka değerinde artış gibi ekonomik avantajların yanı sıra çevrenin korunmasına da katkı sağlamakta ve negatif çevresel etkilerin azaltılmasında büyük bir rol oynamaktadır. Atık yönetimi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımı gibi alanlarda önemli ilerlemeler kaydedilmektedir. Yeşil uygulamalar arasında; kâğıt ve diğer doğal kaynakların kullanımının azaltılması, dijital depolama ve doldurma işlemlerinin artırılması, ulaşımda paylaşım, iş paylaşımı, telekonferans ve sanal görüşmeler, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm, uzaktan çalışma ve çevrimiçi eğitim, enerji verimliliğinin iyileştirilmesi gibi faaliyetler bulunmaktadır (Muo ve Azeez, 2019: 25). Yeşil girişimciliğin sosyal etkileri de büyük öneme sahiptir ve son yıllarda yoğun olarak araştırılmaktadır

(Hockerts ve Wüstenhagen, 2010; Hall vd., 2010; Markman vd., 2016; Ali, 2021). Bu girişimcilik yaklaşımı, çevresel bozulma ve sosyal eşitsizlik gibi sorunlara yenilikçi çözümler sunarak (Muñoz ve Cohen, 2018; Shepherd ve Patzelt, 2011; Rosário vd., 2022), yeni iş alanlarının yaratılmasına ve istihdamın artırılmasına katkıda bulunmaktadır (Schaltegger ve Wagner, 2011; Gupta ve Dharwal, 2022). Ayrıca, toplumsal farkındalığın artırılmasına önemli ölçüde destek vermekte, sürdürülebilirlik ve çevre konusunda kamuoyunu bilinçlendirmekte ve insanları çevre dostu davranışlara teşvik etmektedir. Böylelikle, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak adına toplumsal dönüşümü hızlandırmakta ve derinleştirmektedir.

Yeşil girişimciliğin önemi, sürdürülebilirlik sağlama, çevresel sorunlara çözüm üretme, toplumsal bilinci artırma, yenilikçiliği teşvik etme, iş fırsatları yaratma ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleme gibi birçok alanda kendini göstermektedir (Çınar, 2023: 192). Gevrenova'nın (2015: 322) belirttiği üzere, yeşil girişimcilik tüketici davranışlarında değişiklik yaratarak, çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltan ürün ve hizmetler sunmayı amaçlamaktadır. Yeşil girişimciler, işletmelerin ekolojik ve ekonomik hedeflerini bir araya getirerek (Keogh ve Polonsky, 1998: 40), üretim ve tüketim süreçlerinde karşılaşılan sorunlara yenilikçi çözümler getirmektedirler. Bu süreçte, sürdürülebilir iş modelleri geliştirilerek, ekonomik kalkınma ile çevresel korumanın uyum içinde olması sağlanmaktadır. Ayrıca, yeşil girişimcilik, toplumun değişen talepleri ve yeni yaşam tarzlarına uygun olarak piyasada yeni fırsatlar yaratmaktadır. Böylece, tüketicilerin çevre dostu ürün ve hizmetlere yönelik artan ilgisi karşılırken, işletmeler de sürdürülebilir büyüme ve inovasyon yoluyla rekabet avantajı etmektedirler. Yeşil girişimcilik, bu sayede ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarda olumlu etkiler yaratmakta ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında kritik bir rol oynamaktadır (McIlhenney ve Hayter, 2014: 606-607; Gupta ve Dharwal, 2022: 3603; Alhbirat vd., 2024: 2).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Yeşil girişimcilik, ekolojii ve girişimciliği birbirine bağlayan, onu potansiyel bir araştırma alanı haline getiren ve henüz başlangıç aşamasında olan bir araştırma alanıdır (Schaper, 2010; Muo ve Azeez, 2019: 19; Ali, 2021: 755; Farny ve Binder, 2021; Piwovar-Sulej vd., 2021). Yeşil girişimciliği konu alan literatürdeki bibliyometrik çalışmaların (Kumar ve Kiran, 2017; Thananusak, 2019; Terán-Yépez vd., 2020; Guleria ve Kaur, 2021; Moya-Clemente vd., 2021; Piwovar-Sulej vd., 2021; Rosário vd., 2022; Mondal ve Singh, 2023; Seçkin ve İşler, 2023) ağırlıklı olarak Scopus veri tabanındaki yayınları kapsadığı görülmektedir. WoS veri tabanını kapsayan bibliyometrik analiz çalışmalarının (Guleria ve Kaur, 2021; Moya-Clemente vd., 2021) ise sınırlı sayıda olduğu ve yerli literatürde konuya ilişkin tek çalışmanın Seçkin ve İşler'in (2023) Scopus veri tabanındaki yayınları analiz ederek gerçekleştirildiği makale olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda özellikle yerli literatür incelendiğinde, yeşil girişimcilik konusunu WoS veri tabanındaki yayınlar üzerinden bibliyometrik yöntemle analiz eden, genel bir bakış sunan ve konu ile ilgili çalışmalar arasındaki bağlantıları kapsamlı bir şekilde analiz eden bir çalışma bulunmamaktadır. Bu eksiklik, alanın gelecekteki gelişimine yönelik stratejik yönlendirmelerin belirlenmesini ve konunun detaylandırılmasını güçleştirmektedir.

Yeşil girişimciliğin dinamik yapısı ve konuyla ilgili çalışmaların sayısındaki artış trendi, çalışmaların analizini gerektirdiğinden, bibliyometrik yöntemlerle incelenmelerin gerçekleştirilmesi önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, yeşil girişimcilik literatürünün kapsamlı bir bibliyometrik analizini gerçekleştirerek, alandaki bilimsel gelişmelerin ve araştırma eğilimlerinin anlaşılmasına katkıda bulunmak, bu alandaki akademik çalışmaların ana hatlarını çizmek ve gelecek araştırmalar için rehberlik ve sağlam bir kavramsal çerçeve sağlamaktır. Çalışmanın akademik çevrelerde ve uygulayıcılar arasında yeşil girişimciliğin teşvik edilmesine ve bu alanda yapılan çalışmaların daha etkili bir şekilde yönlendirilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

- Yeşil girişimcilik konusundaki makaleler hangi alanlarda yoğunlaşmıştır?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin yıllar içindeki dağılımı nasıldır?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin ülkelere göre dağılımı nasıldır?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili ortak yazarlı makalelerde ülkeler arasındaki iş birliği dağılımı nedir?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin yayımlandığı dergilerin atf sayılarına göre dağılımı nasıldır?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin yazarlarının atf sayılarına göre dağılımı nasıldır?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili en fazla atf alan makaleler hangileridir?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili ortak yazarlı makalelerde yazarlar arasındaki iş birliği dağılımı nedir?
- Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerde kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı nasıldır?

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 1997-2023 (Ekim) yılları arasında WoS veri tabanında yayımlanmış 832 adet yeşil girişimcilik konulu makale oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin tamamı örneklem içerisine alınmış ve 832 adet örneklem üzerinden araştırma gerçekleştirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada, birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır.

1. Yeşil girişimcilik olgusu ele alınırken WoS veri tabanında “green entrepreneurship”, “sustainable entrepreneurship”, “environmental entrepreneurship” ve “eco-entrepreneurship” kelimeleri kullanılarak arama yapılmıştır.
2. 1997-2023 yılları arasında WoS veri tabanında yayımlanan makaleler başlık, özet ve anahtar kelime filtrelerinden geçirildikten sonra değerlendirilmiştir.

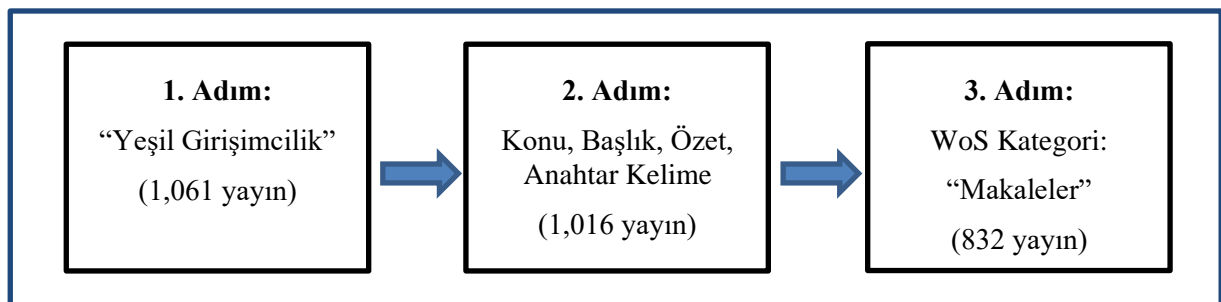
3.4. Veri Toplama Aracı

Bu çalışma özellikle modern bilgisayar mühendisliği teknolojilerinin avantajlarını, veri tabanı yönetimi ve istatistik alanında son on yılda elde edilen büyük ilerlemeleri kullanan, nitel veri analiz yöntemlerinden biri olarak bibliyometrik analiz yöntemine (Kuzgun, 2024) dayanmaktadır. Bu yöntem, bilimsel alanda ortaya konan çalışmaların daha yakından tanınmasını sağlayan yöntemlerden bir tanesidir (Yalçın, 2010: 206). Kullanışlı olması ve güvenilir bilgiler sağlaması nedeniyle uluslararası literatürde 2010 yılından sonra giderek artan bir şekilde tercih edilmesine rağmen ulusal literatüre özellikle de sosyal bilimler alanındaki araştırmalara bakıldığında araştırmacılar tarafından yeterince ilgi görmediği söylenebilir (Arslan, 2022: 35).

Bibliyometrik analiz yöntemi, bir tür bibliyometrik haritalama tekniği olup, VOSviewer programı kullanılarak istatistiksel tablolar ve görseller aracılığıyla bir araştırma alanındaki bilimsel yayınların mevcut durumunu ve geçmişini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece araştırmacılar bibliyometrik analiz ile bir araştırma konusunun teorik temellerini vurgulama, önceki çalışmaların önemli bulgularını belirleme ve gelecekteki araştırma fikirlerini tahmin etme fırsatı yakalamaktadırlar (Ellili, 2022: 1). Ayrıca bu alanda çoğu araştırmanın yürütüldüğü ana alanları doğrulamaya da olanak tanınmaktadır (Zhavoronok vd., 2022: 40). Genellikle “bilimin haritalanması” olarak adlandırılan bibliyometrik ağların görselleştirilmesi, bibliyometrik ağların analizinde gelişmiş bir araç oluşturur. VOSviewer gibi görselleştirme yazılım paketleri, büyük miktarda verinin işlenmesine olanak sağlayarak bu ağların analizinde bir ilerlemeyi temsil etmektedir (Van Eck ve Waltman 2014).

3.5. Verilerin Analizi

Analiz kapsamında, WoS veri tabanında “green entrepreneurship”, “sustainable entrepreneurship”, “environmental entrepreneurship” ve “eco-entrepreneurship” kelimeleri kullanılarak arama yapılmıştır. Analize dahil edilen dokümanlar 1997-05.10.2023 tarihleri arasındaki yayın listesinden oluşmaktadır. Bu yıl aralığının seçilmesinin nedeni, konu ile ilgili yayımlanan ilk makaleden günümüze kadar yapılan tüm makaleleri kapsamasıdır. Tarama sonucunda elde edilen veriler, haritalama yapmak için VOSviewer programı ile uyumlu dosya formatlarına kaydedilmiştir. İkinci aşamada bibliyometrik analiz yönteminden elde edilen verilerin bazıları yüzde ve frekans tabloları ile gösterilmiş olup betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Ayrıca bibliyometrik analiz yönteminden elde edilen veriler, VOSviewer 1.6.19 programı ile bibliyometrik haritalama aracılığıyla gösterilmiştir. Şekil 1’de yeşil girişimcilik ile ilgili WoS veri tabanında 5 Ekim 2023’te gerçekleştirilen taramalar yer almaktadır.

Şekil 1. WoS Veri Tabanında Gerçekleştirilen Araştırma Akış Diyagramı

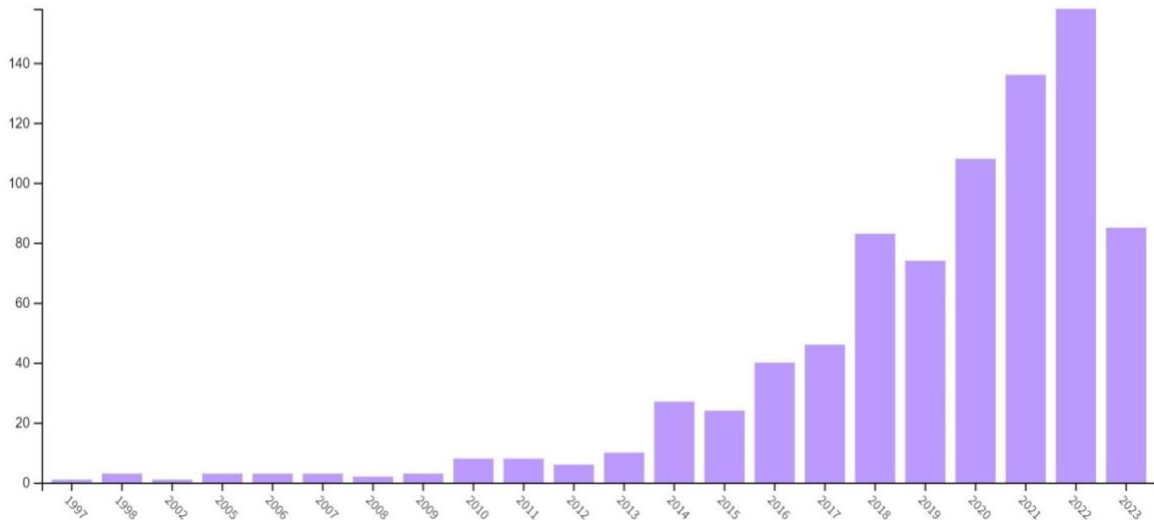
4. BULGULAR

Çalışmada, ilk olarak yeşil girişimcilik ile ilgili yapılan çalışmalar herhangi bir sınırlama konulmadan sayısal olarak görülebilmesi için WoS veri tabanının tüm dizinleri taranmıştır. WoS'ta, 5 Ekim 2023 tarihinde yeşil girişimcilik konusuna ilişkin herhangi bir dil, yayın türü, yıl, ülke gibi filtreleme yapılmadan ulaşılan yayın sayısı 1,061'dir. İlk olarak makaleler başlık, özet ve anahtar kelimeler filtrelemesinden geçirilmiş ve böylece 1,016 yayına ulaşılmıştır. Sonrasında doküman türü filtrelemesi yapılarak sadece makale (article) türünde yayımlanmış olan yayınların seçilmesi ile 832 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin WoS veri tabanındaki alanlara göre dağılımını içeren bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo, ilk 10 alanı göstermektedir. Yeşil girişimcilik konusunun başta işletme alanı olmak üzere, çevre bilimleri, yönetim, yeşil sürdürülebilir bilim ve teknoloji, çevre çalışmaları, ekonomi gibi özellikle sosyal bilimler alanında yoğunlaşmaktadır.

Tablo 1. Yeşil Girişimcilik İle İlgili Çalışmaların Ünelere Göre Dağılımı

Sıra	WoS Kategorisi	Yayın Sayısı
1	İşletme	303
2	Çevre Bilimleri	250
3	Yönetim	244
4	Yeşil Sürdürülebilir Bilim ve Teknoloji	231
5	Çevre Çalışmaları	219
6	Ekonomi	71
7	Çevre Mühendisliği	70
8	Eğitim ve Eğitim Araştırmaları	24
9	Bölgesel Kentsel Planlama	20
10	Konaklama	14

Yeşil girişimcilik konulu çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 2'de gösterilmiştir. Şekil 2'de yer alan yeşil girişimcilik literatürüne ilişkin toplam yayın sayıları grafiği incelendiğinde bu alanda yapılan çalışmaların 2017 yılından sonra artış gösterdiği, 2017 yılına kadar olan sürede belirli aralıklar ile yayınların yapılmaya devam ettiği tespit edilmiştir. 2017 yılından günümüze kadar gelen süreçte yayınların yüksek oranda artış gösterdiği görülmektedir. Araştırmanın temel alındığı zaman aralığında 1997 yılında yeşil girişimcilik literatüründe yalnızca 1 makale bulunurken 2022 yılında ise bu alanda yazılmış 158 makaleye rastlanmaktadır. 2023 yılında ise bu çalışmanın yapıldığı 05.10.2023 tarihine kadar 85 makale yayımlandığı görülmüştür. Grafik doğrultusunda bu çalışmaların sayısının artması beklenmektedir.

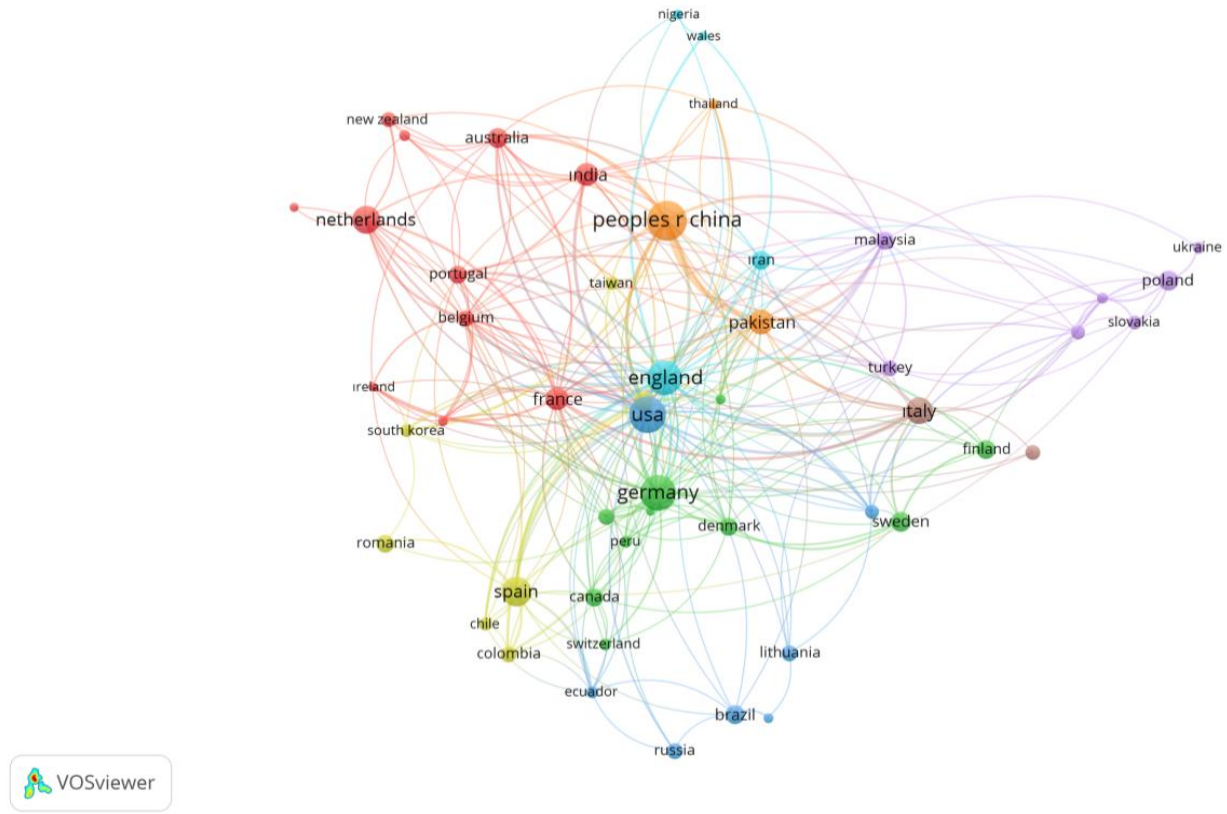
Şekil 2. Yıllara Göre Yayın Sayısı

Yeşil girişimcilik ile ilgili makalelerin WoS veri tabanında ülkelere göre dağılımını içeren bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de WoS veri tabanında yayımlanan 96 ülkeye ait makale tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre kavramın küresel boyutta ele alındığı ve dünya genelinde birçok bilim insanının ve uygulayıcıların ilgisini çektiği söylenebilir. En fazla yayının Çin Halk Cumhuriyeti’nde yapıldığı görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti’ni Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, İngiltere, İspanya, Hollanda ve İtalya takip etmektedir. Türkiye ise 16 makale ile 25. sırada yer almaktadır. Yeşil girişimcilik ile ilgili 15’den az yayını olan ülkeler tabloya eklenmemiştir. Yayımlanan makalelerin çoğunda farklı ülkelerdeki yazarların birlikte çalışması nedeniyle tabloda toplam yayın sayısı 832’den fazla çıkmıştır.

Tablo 2. Yeşil Girişimcilik İle İlgili Çalışmaların Ünelere Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

Sıra	Ülke Adı	Yayın Sayısı	%
1	Çin Halk Cumhuriyeti	107	12.86
2	Amerika Birleşik Devletleri	91	10.93
3	Almanya	86	10.33
4	İngiltere	81	9.73
5	İspanya	59	7.09
6	Hollanda	49	5.88
7	İtalya	47	5.64
8	Pakistan	39	4.68
9	Fransa	35	4.20
10	Hindistan	34	4.08
11	Polonya	26	3.12
12	Avustralya	25	3.0
13	İsveç	25	3.0
14	Brezilya	23	2.76
15	Finlandiya	23	2.76
16	İran	22	2.64
17	Suudi Arabistan	22	2.64
18	Malezya	21	2.52
19	Romanya	21	2.52
20	Kanada	19	2.28
21	Danimarka	19	2.28
22	Portekiz	19	2.28
23	Avusturya	16	1.92
24	Rusya	16	1.92
25	Türkiye	16	1.92
26	Belçika	15	1.80
27	Kolombiya	15	1.80
28	Litvanya	15	1.80
...	Diğer Ülkeler (Yunanistan, Yeni Zelanda, Norveç, Slovakya,	**	< 1.56
96	Güney Afrika, Kuzey Kore, Şili, Tayvan...)		

Şekil 3’te ülke ortak yazar analizi görselleştirilmiştir. Şekil 3’te yer alan ülke ortak yazar analizi gerçekleştirilirken 96 ülke içerisinde makale sayısı en az 5 olan 51 ülke dikkate alınmıştır. Buna göre, ortak yazarlı çalışmalarda iş birliğinin en fazla yapıldığı ülkenin Çin Halk Cumhuriyeti olduğu ve sonrasında sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İngiltere, İspanya, Hollanda ve İtalya’nın yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 3. Ülke Ortak Yazar Haritası

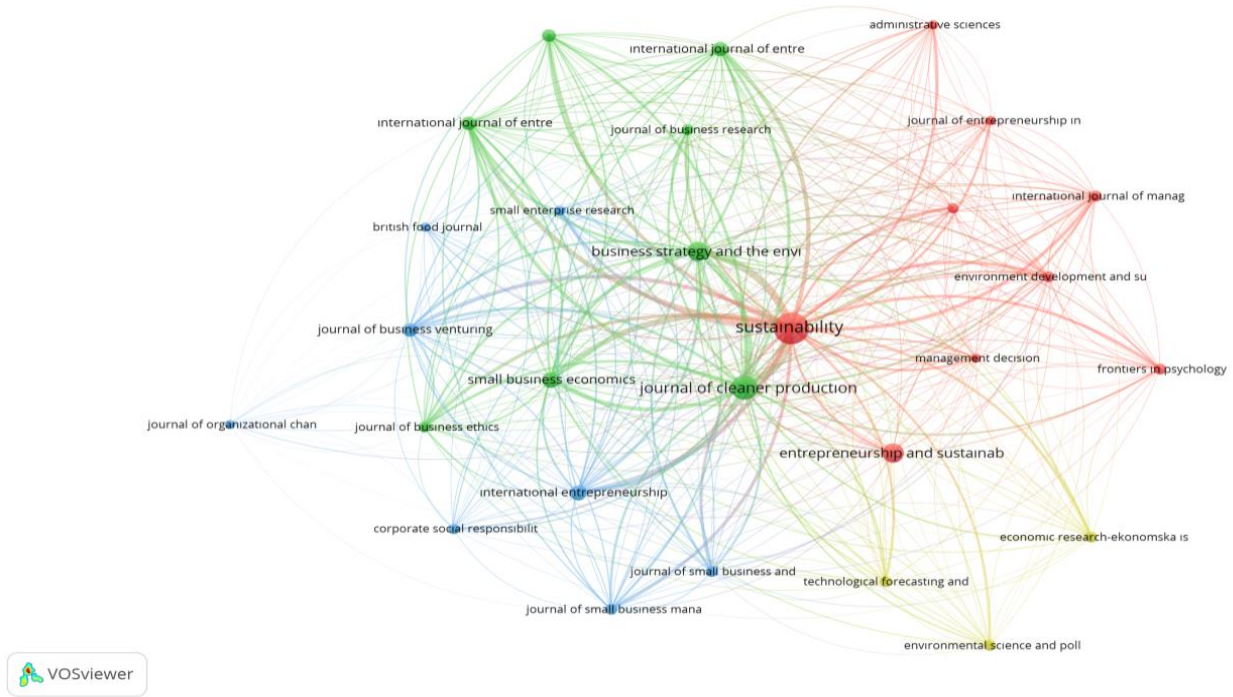
Tablo 3'te yeşil girişimcilik ile ilgili 832 çalışmanın yayımlandığı dergilerin dağılımı gösterilmiştir. Tablo 3'te yalnızca 14 ve üstü yayına sahip dergilerin listesi yer almaktadır. Tablo 2'ye göre; yeşil girişimcilik ile ilgili en fazla yayın yapan dergi "Sustainability" (137) dergisidir. Literatür incelendiğinde de görülmektedir ki Sustainability dergisi sürdürülebilirlik ve çevre odaklı konuları kapsayan çalışmalarda her zaman öncü bir dergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dergiyi sırasıyla; 68 yayın ile Journal of Cleaner Production dergisi, 37 yayın ile Business Strategy and Environment dergisi, 35 yayın ile Entrepreneurship and Sustainability Issues dergisi, 22 yayın ile Small Business Economics dergisi, 18 yayın ile International Entrepreneurship and Management Journal dergisi ve 15 yayın ile International Journal of Entrepreneurial Behavior Research dergisi izlemektedir.

Tablo 3. Çalışmaların Yayımlandığı Dergiler

Dergi Adı	Yayın Sayısı	%
Sustainability	137	16.46
Journal of Cleaner Production	68	8.17
Business Strategy and Environment	37	4.44
Entrepreneurship and Sustainability Issues	35	4.20
Small Business Economics	22	2.64
International Entrepreneurship and Management Journal	18	2.16
International Journal of Entrepreneurial Behavior Research	15	1.80
International Journal of Entrepreneurial Venturing	14	1.67
Journal of Business Venturing	14	1.67

Araştırmada, yeşil girişimcilik konusu ile ilgili en fazla katkı sağlayan dergilerin etki gücünün ne olduğunu anlayabilmek için VOSviewer programı aracılığıyla atıf analizi tekniği kullanılmıştır. Şekil 4'te en fazla atıf yapılan dergilerin etki gücü gösterilmektedir. 275 dergiden yayın ve atıf sayısı en az 5 olan 28 dergi analiz kapsamına alınmıştır. Bu çerçevede dergilerin yeşil girişimcilik konusu ile ilgili olarak aldıkları atıf sayılarına bakıldığında, en fazla atıf alan dergi, "Journal of Business Venturing" (3717) dergisidir. Bu dergiyi sırasıyla; Journal of Cleaner Production (2449), Business Strategy and Environment (1832), Sustainability (1790), Small Business Economics (870), Organization&Environment (492), Journal of Organizational Change Management

(450), Journal of Business Ethics (444), Entrepreneurship and Sustainability Issues (368), International Journal of Entrepreneurial Venturing (327) dergileri takip etmektedir.

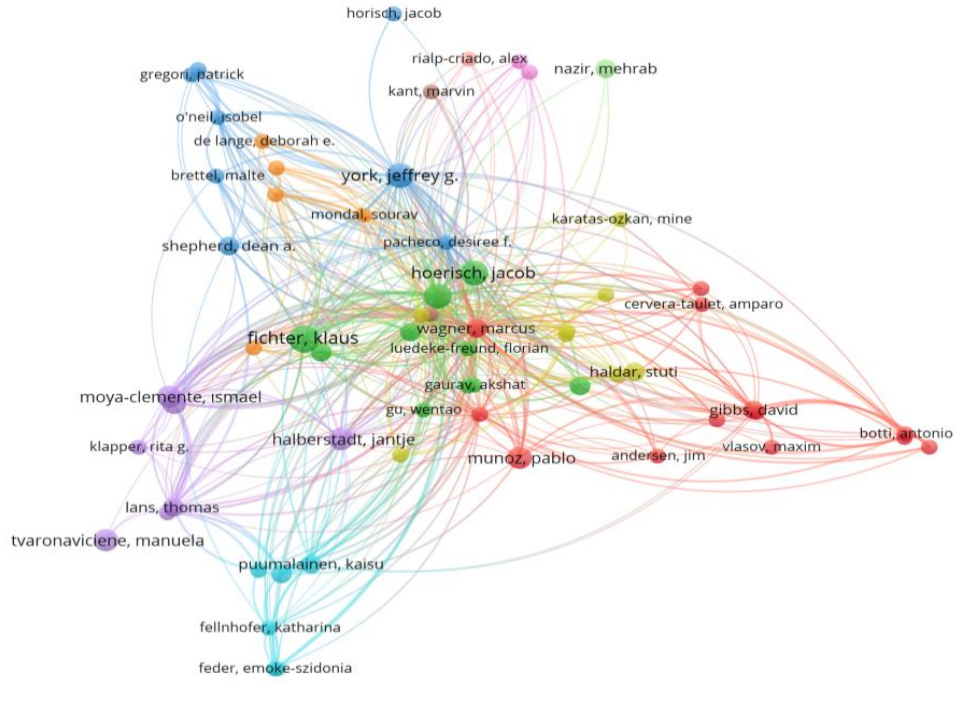
Şekil 4. Dergi Atıf Analizi

Tablo 4'te yeşil girişimcilik ile ilgili en fazla atıf alan araştırmacıların makale sayısı, aldıkları atıf miktarı ve toplam bağlantı yoğunluğu gösterilmektedir. Tablo 4'te görüldüğü gibi atıf miktarı ve toplam bağlantı yoğunluğu bakımından inceleme yapıldığında Wagner, 1270 atıf ve 208 bağlantı ile ilk sırada yer almaktadır. Wagner'i Schaltegger, Cohen, York ve Hockerts takip etmektedir. Fichter atıf sayısı daha az olmasına rağmen 7 makale ile yeşil girişimcilik ile ilgili olarak en fazla çalışmaya sahip olan yazardır.

Tablo 4. Yeşil Girişimcilik ile İlgili En Fazla Atıf Alan Araştırmacılar

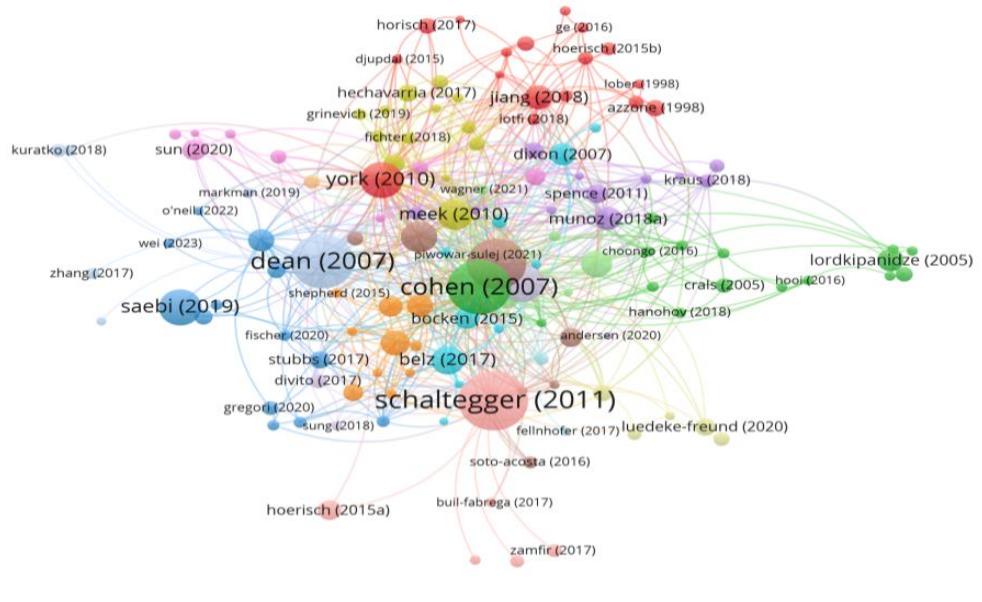
Yazar	Makale Sayısı	Atıf	Toplam Bağlantı Yoğunluğu
Wagner	4	1270	208
Schaltegger	6	1227	176
Cohen	3	937	110
York	6	864	107
Hockerts	3	737	121
Pacheco	3	568	84
Kuckertz	3	420	94
Luedeke-freund	3	410	27
Lans	4	366	49
Blok	3	345	44
Hansen	4	316	53
Fichter	7	297	78

Şekil 5'te yazar atıf analizi görselleştirilmiştir. Buna göre, en fazla atıf alan araştırmacılar tabloda yer almaktadır. 2077 yazar üzerinden minimum makale sayısı "3" ve minimum atıf sayısı "3" olarak alındığında bu yazarlardan 64'ü eşik değeri karşılamaktadır. Toplamda 11 küme ve 507 bağlantı bulunmaktadır.

Şekil 5. Yazar Atıf Analizi

Şekil 6’da doküman atıf ağı haritası yer almaktadır. Buna rağmen, doküman atıf ağı haritası oluşturulurken 832 makale içerisinde atıf sayısı en az 30 olan makaleler kapsama alınmıştır. Bu şartı sağlayan 145 makale seçilerek birbirleriyle bağlantılı 136 ögeyi içeren 16 kümeye ulaşılmıştır.

Şekil 6. Doküman Atıf Ağı Haritası

Yeşil girişimcilik ile ilgili literatürde en çok atıf alan makalelerin analiz edilmesi alana ilgili duyan araştırmacılara rehberlik sağladığı için oldukça önemlidir. Bir makaleye yapılan atıf o makalenin kalitesini kesin olarak göstermemektedir; ancak söz konusu makalenin literatürdeki etkisinin ve/veya görünürlüğünün bir ölçüsü olarak kabul edilebilir (Lv vd., 2011: 407; Piwowar-Sulej vd., 2021: 4). WoS veri tabanından elde edilen verilerin değerlendirmesi sonucunda en çok atıf alan 10 makalenin bilgileri Tablo 5’te detaylı olarak yer almaktadır.

Tablo 5. Yeşil Girişimcilik İle İlgili En Çok Atıf Alan Makaleler

Makale Adı	Dergi	Yayın Yılı	Araştırmacılar	Atıf
1 Sustainable Entrepreneurship and Sustainability Innovation: Categories and Interactions	Business Strategy and Environment	2011	Schaltegger, S. ve Wagner, M.	835
2 Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action	Journal of Business Venturing	2007	Dean, T.J. ve McMullen, J.S.	716
3 Market imperfections, opportunity and sustainable entrepreneurship	Journal of Business Venturing	2007	Cohen, B. ve Winn, M.I.	711
4 Greening Goliaths versus emerging Davids - Theorizing about the role of incumbents and new entrants in sustainable entrepreneurship	Journal of Business Venturing	2010	Hockerts, K. ve Wüstenhagen, R.	647
5 The influence of sustainability orientation on entrepreneurial intentions - Investigating the role of business experience	Journal of Business Venturing	2010	Kuckertz, A. ve Wagner, M.	387
6 The entrepreneur-environment nexus: Uncertainty, innovation, and allocation	Journal of Business Venturing	2010	York, J.G. ve Venkataraman, S.	370
7 Escaping the green prison: Entrepreneurship and the creation of opportunities for sustainable development	Journal of Business Venturing	2010	Pacheco, D.F., Dean, T.J. ve Payne, D.S.	292
8 The impact of social norms on entrepreneurial action: Evidence from the environmental entrepreneurship context	Journal of Business Venturing	2010	Meek, W.R., Pacheco, D.F. ve York, J.G.	277
9 Sustainable Entrepreneurship: A Convergent Process Model	Business Strategy and Environment	2017	Belz, F.M. ve Binder, J.K.	245
10 Green entrepreneurial orientation for enhancing firm performance: A dynamic capability perspective	Journal of Cleaner Production	2018	Jiang, W., Chai, H., Shao, J. ve Feng, T.	224

En çok atıf alan makaleler detaylı incelendiğinde en çok atıf alan yazarlar ile doğru orantılı olduğu görülmektedir. En çok atıf alan yazarlar listesinde birinci sırada yer alan Wagner ve ikinci sırada yer alan Schaltegger ortak çalışması olan "Sustainable Entrepreneurship and Sustainability Innovation: Categories and Interactions" isimli makale en fazla atıf alan yayındır. Bu makale hem atıf hem de yeşil girişimcilik konulu makale yayın sayısı sıralaması listesinde 3. sırada yer alan ve işletme alanında öncü bir dergi olan Business Strategy and Environment dergisinde yayımlanmıştır.

Yeşil girişimcilik literatürü detaylı incelendiğinde yeşil girişimcilik faaliyetlerinden çok fazla sayıda paydaş etkilendiği için genellikle nitel çalışmaların gerçekleştirildiği görülmüştür (Aksay ve Güğerçin, 2022: 1478). McMullen ve Dimov (2013) ampirik çalışmaların eksikliğine vurgu yapmaktadır. En çok atıf alan makaleler incelendiğinde de Jiang vd. (2018) makalesi dışındaki makalelerin (Schaltegger ve Wagner, 2011; Dean ve McMullen, 2007; Cohen ve Winn, 2007; Hockerts ve Wüstenhagen, 2010; Kuckertz ve Wagner, 2010; York ve Venkataraman, 2010; Pacheco vd., 2010; Meek vd., 2010) nitel çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu makalelerin bulgularına ilişkin değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

Schaltegger ve Wagner (2011), çalışmalarında sürdürülebilir girişimciliği sürdürülebilir yenilikle ilişkilendirerek bir çerçeve oluşturmuşlardır. Bu çalışma, yöneticilere sürdürülebilir yenilikleri nasıl uygulayacakları konusunda rehberlik etmekte ve sürdürülebilir girişimciliği oluşturmaları için gerekli olan bilgileri vermektedir. Ayrıca sürdürülebilir girişimciliğin nitel olarak ölçümüne ve bir firmanın sınıflandırma matrisindeki konumunun nasıl değerlendirileceğine ilişkin bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu bağlamda firmadaki çevresel veya sosyal sorumluluk yöneliminin derecesi değerlendirilirken; çevresel ve sosyal hedefler ve politikalar, çevresel ve sosyal yönetimin organizasyonu ve çevresel ve sosyal konuların iletişimi temelinde ele alınmaktadır. Ayrıca, firmanın pazar etkisini, pazar payı, satış hacmi ve rakiplerin tepkileri gibi faktörler üzerinden analiz etmektedir. Çalışma, yöneticileri yeniliğe yönlendirmek ve mevcut sürdürülebilir girişimcilik modellerini geliştirmek için daha fazla araştırma yapılmasının önemini vurgulamaktadır.

Dean ve McMullen (2007) tarafından yapılan çalışmada, sürdürülebilir girişimciliğe yönelik teorik bir çerçeve sunulmuş ve girişimciliğin, küresel sosyo-ekonomik sistemler içindeki çevresel sorunların çözümüne nasıl katkı sağlayabileceği ele alınmıştır. Araştırmacılar girişimcilerin, piyasaların etkin işleyişinin önündeki engellerin kaldırılmasında, çevresel bozulmaya ve sürdürülebilirliğe yol açan piyasa sorunlarının ortadan kaldırılmasında ve ekonomik sistemlerin, ortaya çıkan çevresel zorluklara dinamik olarak uyum sağlamasında önemli rol oynadıklarını vurgulamaktadırlar. Ayrıca, sürdürülebilir bir dünya yaratılmasında girişimciliğin yenilikçi potansiyelini kullanmanın, akıllı kamu politikaları ile desteklenmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.

Cohen ve Winn (2007) çalışmalarında piyasadaki sorunlar, fırsatlar ve sürdürülebilir girişimcilik ilişkisini teorik bir çerçevede incelemektedirler. Araştırmacılar verimsiz firmalar, dışsallıklar, hatalı fiyatlandırma mekanizmaları ve bilgi asimetrisi olmak üzere dört tür piyasa sorununu tanımlamaktadırlar. Bu sorunlar hem çevresel bozulmaya sebep olmakta hem de radikal teknolojilerin ve yenilikçi iş modellerinin yaratılması için önemli fırsatlar sağlamaktadır. Bu fırsatlar, girişimcilere kazanç sunarken aynı zamanda yerel ve küresel sosyal ve çevresel koşulları iyileştirmelerini sağlayan, yeni ortaya çıkan sürdürülebilir girişimcilik modelinin de temellerini oluşturmaktadır.

Hockerts ve Wüstenhagen (2010), çalışmalarında, küçük ve büyük firmaların endüstrinin sürdürülebilir gelişime nasıl katkıda bulunduğunu anlatan bir kavramsal çerçeve sunmaktadırlar. Bu çerçevede, "Yükselen Davutlar" ve "Yeşilleşen Devler" olarak adlandırılan süreçler üzerinden, küçük ("Davids") ve büyük ("Goliaths") firmaların güçlü ve zayıf yönlerini ve zaman içinde nasıl birbirleriyle etkileşimde bulduklarını tartışmaktadırlar. Bu tartışmada, bir sektörün sürdürülebilirliğe yönlendirilmesinde çeşitli etkenlerin birleşik etkisinin önemi vurgulanmaktadır. Çalışma, sürdürülebilirliğe yönelik dönüşümün ilk aşamalarında, radikal sürdürülebilir inovasyonları genellikle küçük firmaların ve yeni girenlerin başlattığını belirtmektedir. Küçük firmaların erken başarısı, büyük firmaları (Pioneer Goliaths) kendi sürdürülebilirlik girişimlerini başlatmaya teşvik etmektedir. Büyük firmaların girişimleri, daha geniş kapsamları sayesinde, endüstrinin sürdürülebilirliğe dönüşümünü bir üst seviyeye taşımaktadır. Sonuç olarak, yeşil girişimciler, çevre sorunlarının çözümüne önemli katkılar sağlayarak sürdürülebilirlik şampiyonları olarak öne çıkmaktadırlar.

Kuckertz ve Wagner (2010),_araştırmalarında girişimcilik niyetleri, sürdürülebilir girişimcilik ve girişimcilik eğitimi literatüründen elde edilen sonuçları sentezleyerek sürdürülebilir girişimcilik konusunda büyüyen ampirik literatüre katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. "Sürdürülebilirlik konularıyla ilgilenen bireyler aynı zamanda daha güçlü girişimcilik niyetleri mi sergiliyor?" sorusundan hareketle gerçekleştirdikleri çalışmalarında, sürdürülebilirlik eğiliminin girişimci niyetler üzerindeki etkisini ve iş deneyiminin rolünü araştırmışlardır. Almanya'daki üç üniversitenin mühendislik ve işletme öğrencileri ile mezunlarından toplanan anket verilerine dayanarak, öğrencilerin sürdürülebilirlik eğiliminin girişimci niyetler üzerindeki etkisinin anlamlı olduğunu saptanmıştır. Ayrıca bu ilişkide iş deneyiminin de etkili olduğu bulunmuştur.

Sürdürülebilirlik eğiliminin olumlu etkisi iş deneyiminin denkleme dahil edilmesiyle birlikte ortadan kalkmaktadır.

York ve Venkataraman (2010), girişimciliği çevresel bozulmanın nedeni olmaktan ziyade çözümü olarak gördükleri çalışmalarında, girişimcilerin mevcut kurumların hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olarak ve yeni, çevresel açıdan daha sürdürülebilir ürünler, hizmetler ve kurumlar yaratarak çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulduklarını saptamışlardır. Belirli koşullar altında girişimcilerin hükümetlerin, STK'ların ve mevcut firmaların çevresel sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik çabalarını destekleyeceklerini vurgulamaktadırlar. Çevre sorunları ne kadar belirsiz ve çözümü zor olursa, girişimciler bu sorunların çözümüne katkıda bulunma olasılıkları da o kadar yüksek olacaktır. Bu çerçevede sunulan model, girişimcilerin çevresel belirsizlikle nasıl başa çıktıklarını, nasıl yenilikler yaptıklarını ve çevresel bozulmayı azaltmak için kaynakları nasıl kullandıklarını açıklamaktadır.

Pacheco vd. (2010) çalışmalarında girişimcilik faaliyetlerinin sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik için kritik bir rol oynadığını ve bu etkinin, piyasa teşviklerinin niteliğine bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar. Yazarlar, girişimcilerin bireysel kazanımlar ile toplumun sürdürülebilir hedefleri arasında sıkışıp kalmasını, "yeşil hapisane" veya mahkumun ikilemi metaforu ile açıklamaktadırlar. Bu durumda, girişimciler çevreye zarar verme riski altında kalmaktadır. Ancak, kurallar, mülkiyet hakları ve yasalar gibi rekabetçi davranışları şekillendiren kurumsal yapıları değiştirerek veya yeniden oluşturarak bu durumdan kurtulabilmektedirler. Çalışma, sürdürülebilir girişimciliği, ekonomik sistemleri toplum ve kendileri için daha iyi hale getirme sürecinde girişimcilerin yaratıcı ve öncü eylemleri olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, girişimcilerin keşfettiği fırsatların doğası, sürdürülebilir bir geleceğe katkıda bulunma yolları ve bu eylemlerden elde ettikleri bireysel ve toplumsal sonuçlar, girişimcilik ve sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında önemli konular olarak ele alınmaktadır.

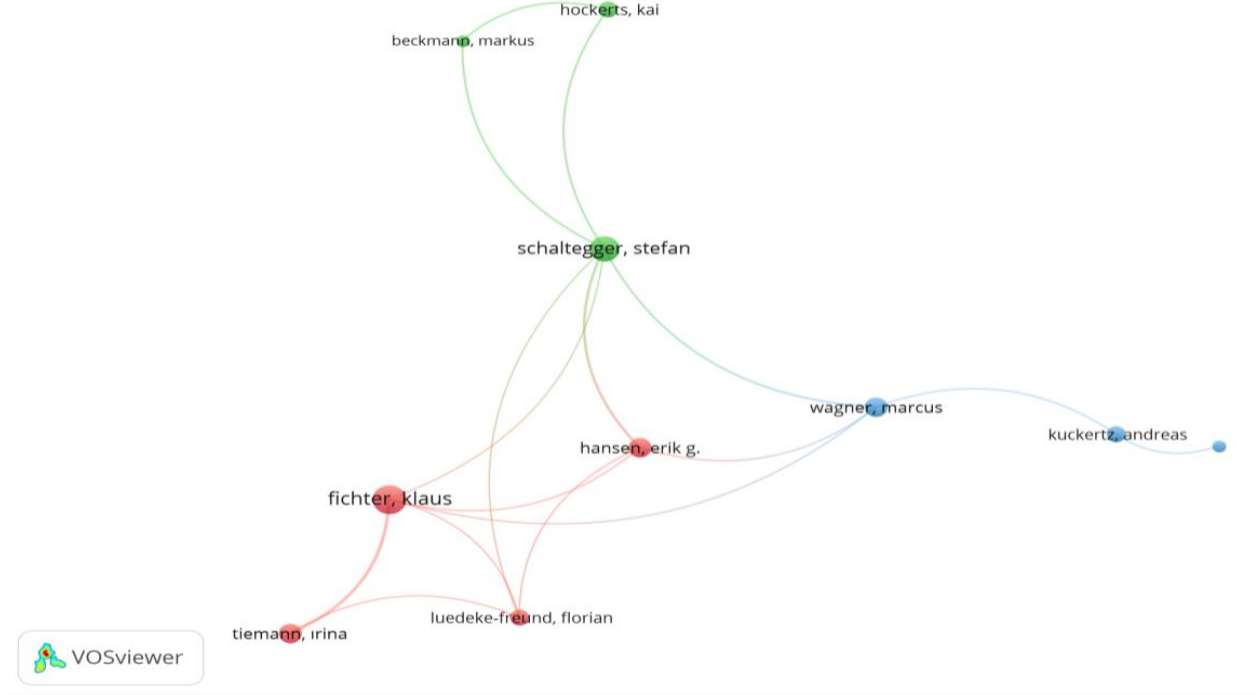
Meek vd. (2010) tarafından yapılan çalışma, kurumsal teori, sosyoloji ve girişimcilik alanlarından alınan bilgileri birleştirerek, merkezi ve yerel kurumlarla girişimcilik faaliyetleri arasındaki ilişkiyi modelleyen bir çerçeve sunmaktadır. Bu çalışmada, sosyal normların bireylerin girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Buna göre, sosyal normların yalnızca girişimci eylemleri değil, aynı zamanda toplum için ekonomik ve çevresel faydalar yaratmayı amaçlayan politik kararların etkinliğini de etkileme gücünün olduğunu vurgulanmaktadır. Hem yerel hem de merkezi kurumların çevresel bağlamda firmaları teşvik etmede önemli olduğunu öne sürmektedirler. İkincil verileri kullanarak ABD güneş enerjisi sektöründe gerçekleştirdikleri çalışmalarında, devlet destekli teşviklerin, çevresel tüketim normlarının ve ailelerin karşılıklı bağımlılık normlarının bu sektöre yeni firma girişi ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Bulgular, ayrıca, girişimci büyümenin desteklenmesi konusunda devlet politikalarının etkinliğinin, girişimcinin bulunduğu sosyal normlarla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Belz ve Binder (2017), çoklu vaka çalışması tasarımı kullandıkları nitel çalışmalarında, dört örnek olay incelemesine dayanarak, altı aşamayı içeren sürdürülebilir girişimcilik sürecini tanımlayan bir model geliştirmişlerdir. Bu modelde 1) sosyal veya çevresel bir sorunun fark edilmesi; 2) sosyal veya çevresel bir fırsatın tanınması; 3) çevresel ve sosyal faydalar sağlayacak çözümlerin bulunması; 4) ekonomik açıdan da kazanç sağlayacak çözümlerin geliştirilmesi; 5) sürdürülebilir bir işletmenin finansmanı ve oluşturulması; 6) sürdürülebilir ürün veya hizmetler için pazar oluşturulması ya da mevcut pazarlara girilmesi yer almaktadır. Çalışmaları, sürdürülebilir ve sosyal girişimcilik gibi alanlarda yeni teorik yaklaşımlar sunmaktadır. Ayrıca buradaki önemli bir bulgu da çevresel, sosyal ve ekonomik hedeflerin üçlü performans ölçümünün aynı anda değil, sırayla entegre edilmesidir.

Jiang vd. (2018) dinamik yetenek teorisinden yararlanarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yeşil girişimcilik yöneliminin iki tür firma performansı üzerinde olumlu etkisi olduğunu saptamışlardır. Yeşil girişimcilik yönelimi ile firma performansı arasındaki ilişki, yeşil teknoloji dinamizmi ve bilgi aktarımı ve entegrasyonu tarafından yönetilmektedir. Araştırma hipotezleri 264 Çinli firmanın verileri kullanılarak test edilmiştir. Sonuçlar yeşil girişimcilik yöneliminin hem çevresel hem de finansal performans üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Ek olarak, yeşil teknoloji dinamizmi, yeşil girişimcilik yönelimi ile çevresel performans arasındaki ilişkiyi yalnızca olumsuz yönde düzenlerken, bilgi aktarımı ve entegrasyon, yeşil girişimcilik yönelimi ile çevresel ve finansal performans arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. Bu çalışma, yeşil girişimcilik yönelimini, yeni fikirleri değerlendirebilme, yenilikçiliği destekleyebilme,

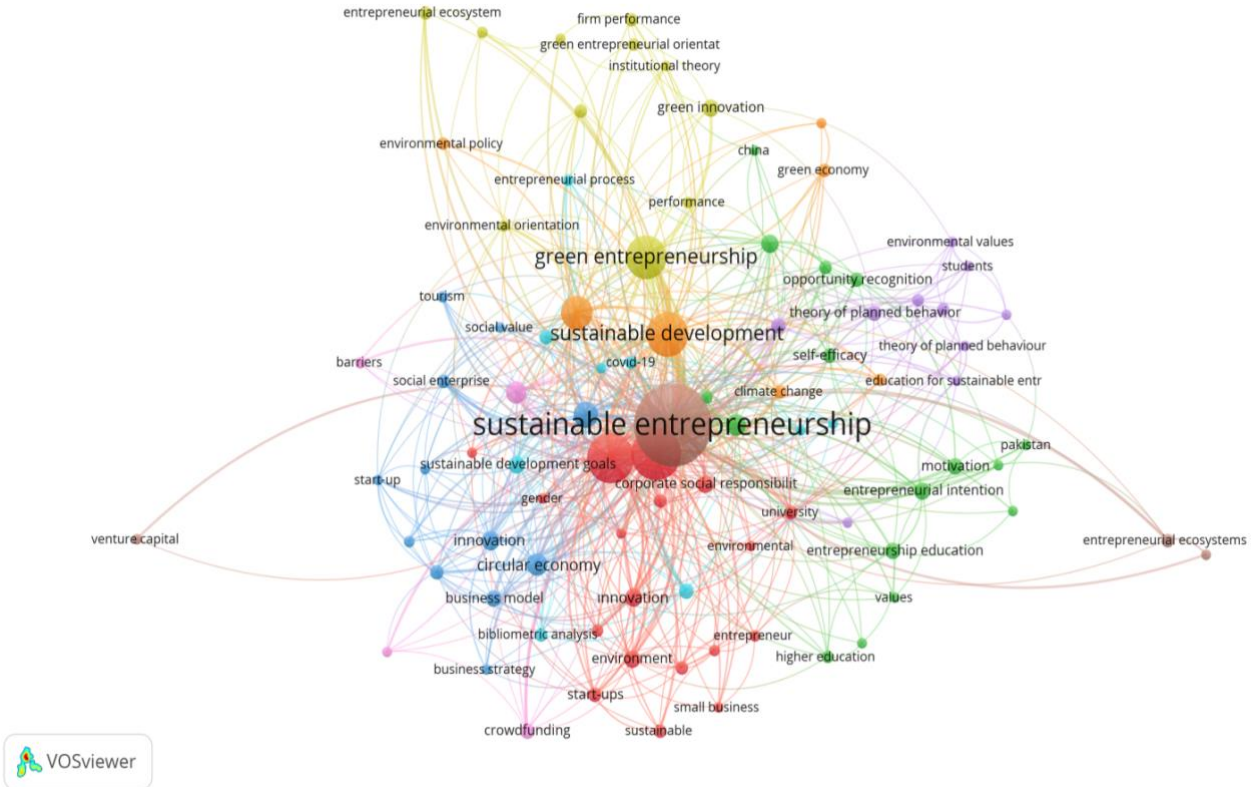
potansiyel fırsatları görebilme ve sosyal-ekonomik sistemleri sosyal-çevresel ekonomik sistemlere dönüştürme konusunda risk alabilme yeteneği olarak tanımlayan bir dinamik yetenek olarak ele almaktadır.

Şekil 7'de bulunan haritada ortak yazar analizi (Co-authorship of Authors) görselleştirilmektedir. Buna göre, en fazla makalesi bulunan araştırmacılar gösterilmektedir. Ortak yazar analizi gerçekleştirilirken 2077 yazar içerisinden makale sayısı en az 2 olan 252 araştırmacı dikkate alınmıştır. Toplamda 3 küme ve 16 bağlantı bulunmaktadır. Şekildeki daire büyüklükleri araştırmacılara ait yayın sayısını, daireler arasındaki çizgiler birbirleriyle ilişkili olan araştırmacıları, aynı daire renkleri ise araştırmacıların birlikte çalışmalarının bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara göre en fazla makalesi olan araştırmacının Fichter (7 makale) olduğu görülmüştür. Bu araştırmacıyı Schaltegger (6 makale), York (6 makale) ve Hoerisch (6 makale) ile takip etmektedir.

Şekil 7. Ortak Yazar Analizi

İncelenen yayınların başlık, özet ve anahtar kelimeler bölümlerinde geçen kelimelerin ortak kullanım sıklığı ile elde edilen verilerin analizi, anahtar kelime analizi (co-occurrence keywords) olarak ifade edilmektedir. Anahtar kelime analizi, bir konu ile ilgili yapılan araştırmaların hangi kavramlar üzerine yoğunlaştığını, hangi kavramlara daha fazla değindiğini gösteren en önemli göstergelerden biridir. Şekil 8, makalelerde yazarlar tarafından verilen anahtar kelimeler kapsayan birlikte bulunma (co-occurrence) analizi sonucunu göstermektedir. Şekil 8'de yer alan anahtar kelime ağ haritası oluşturulurken 2383 anahtar kelime, minimum tekrar sayısı 5 olacak şekilde ele alındığında, 91 makalenin bu şartı sağladığı görülmüş olup birbirleriyle bağlantılı 596 ögeyi içeren 9 kümeye ulaşılmıştır. Anahtar kelime olarak "sürdürülebilir girişimcilik" kavramının daha fazla çıkmasının nedeni, araştırmada yeşil/sürdürülebilir/çevreci/eko girişimcilik ile ilgili çalışmaların analiz edilmesinden kaynaklanmaktadır. Anahtar kelime olarak en yaygın kullanılan kelimeler sırasıyla; sürdürülebilir/yeşil/çevreci/eko girişimcilik, sürdürülebilirlik, girişimcilik, sürdürülebilir kalkınma, sosyal girişimcilik, döngüsel ekonomi, Kobi'ler ve inovasyon kelimeleridir. Çalışmaya göre yeşil girişimciliğin çoğunlukla bu kavramlarla ilişkilendirilmesi kavramların birbirini etkilemesi beklenen bir sonuçtur. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için döngüsel ekonomi modeli ile hareket edilmesi ve yeşil inovasyon faaliyetlerini içeren bir yeşil girişimcilik modelinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 8. Anahtar Kelime Ağ Haritası

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Küreselleşme ve onun karmaşık yapısı çevrenin korunmasını ve sürdürülebilir gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Olumsuzluk göstergeleri incelendiğinde küresel ısınma ve çevresel bozulma dikkat çekmektedir. Bu iki konu dünya nüfusu için ciddi tehditler oluşturmaya devam etmekte ve bu da yeşil girişimciliği son yıllarda hem iş dünyasında hem de akademik dünyada daha da popüler bir kavram haline getirmektedir (Affolderbach, ve Krueger, 2017: 410; Guleria ve Kaur, 2021: 1001; Ali, 2021: 742). Sorumlu üretim ve tüketim, Birleşmiş Milletleri tarafından oluşturulan Gündem 2030'un temel Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden biridir (Mondal ve Singh, 2023: 1) ve sürdürülebilir bir geleceğe (ekonomik, sosyal ve çevresel) geçiş sürecinin temelinde yer almaktadır. Yeşil girişimcilik bu geçiş sürecinde ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada merkezi bir rol oynamaktadır (Terán-Yépez vd., 2020; Gupta ve Dharwal, 2022; Albhirat vd., 2024). Bu bağlamda yeşil girişimcilik, sürdürülebilir kalkınma ile girişimcilik arasındaki bağlantıyı tanımlamaktadır (Farny ve Binder, 2021). Yeşil girişimcilik aynı zamanda daha sürdürülebilir bir iş paradigmasına genel geçişte önemli bir güç olma potansiyeline de sahiptir (Schaper, 2010: 11).

Araştırma sonuçlarına göre yeşil girişimcilik konulu çalışmalar çoğunlukla işletme alanı kapsamında olup onu çevre bilimleri ve yönetim alanları izlemektedir. Literatürde yeşil girişimcilik konusuna olan ilginin giderek arttığı görülmüştür. Analizlerin yapıldığı 5 Ekim 2023 tarihi itibarıyla 1997-2023 aralığında en fazla yayının 2022 yılında yapıldığı, yayın sayısının artış trendinde olduğu düşünülürse 2023 yılının da yüksek yayın sayısı ile tamamlaması beklenmektedir. Ülkelere göre yayın dağılımı incelendiğinde en fazla yayının Çin Halk Cumhuriyeti'ne ait olduğu onu ABD ve Almanya'nın takip ettiği ayrıca ülkeler bağlamında ortak yazar haritası incelendiğinde de ortak yazarlı çalışmalarda iş birliğinin en fazla yapıldığı ülkenin Çin Halk Cumhuriyeti olduğu ve onu Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'nın izlediği tespit edilmiştir. En fazla makale sırasıyla "Sustainability", "Journal of Cleaner Production" ve "Business Strategy and Environment" dergilerinde yayımlanmaktadır. Konu ile ilgili yayın yapan dergiler atıf analizi çerçevesinde değerlendirildiğinde ise en fazla atıf alan dergi, "Journal of Business Venturing" dergisidir. Bu dergiyi sırasıyla "Journal of Cleaner Production", "Business Strategy and Environment" ve "Sustainability" dergileri takip etmektedir. Yazar atıf analizi gerçekleştirildiğinde ise en fazla atıfa sahip olan yazarlar sırasıyla Wagner, Schaltegger ve Cohen'dir. En çok atıf alan makaleler detaylı incelendiğinde en çok atıf alan yazarlar ile doğru orantılı olduğu görülmektedir. En çok atıf alan yazarlar listesinde birinci sırada yer alan Wagner ve ikinci

sırada yer alan Schaltegger ortak çalışması olan “Sustainable Entrepreneurship and Sustainability Innovation: Categories and Interactions” isimli makale en fazla atıf alan yayındır. Bu makale hem atıf hem de yeşil girişimcilik konulu makaleler sıralandığında 3. sırada yer alan ve işletme alanında öncü bir dergi olan “Business Strategy and Environment” dergisinde yayımlanmıştır. Yazarlar arasındaki iş birliği ortak yazar analizi ile incelendiğinde Fichter, Schaltegger ve York ilk üç sırada yer almaktadır. Anahtar kelime olarak en yaygın kullanılan kelimeler sırasıyla; sürdürülebilir/yeşil/çevreci/eko girişimcilik, sürdürülebilirlik, girişimcilik, sürdürülebilir kalkınma, sosyal girişimcilik, döngüsel ekonomi, Kobi’ler ve inovasyon kelimeleridir.

Çalışmanın bulguları incelendiğinde yeşil girişimciliğe verilen önemin yıllar ilerledikçe artması, disiplinlerarası alanlar ve farklı temalar ile desteklenerek ele alınması ve bu çalışmaların finansal destek alabilmesi umut vericidir. Bibliyometrik analiz araştırmacılara araştırdıkları konu hakkında yol göstermekte olup araştırma alanıyla ilgili olarak detaylı ve bütünsel bir bakış açısı ve veriler sağlamaktadır. Bibliyometrik analiz ile elde edilen kuşbakışı görünüm çalışmanın başında ve çalışma süresince hem teorik hem de pratik olarak araştırmacılara kolaylık sunmaktadır.

Yeşil girişimciliği konu alan literatürdeki bibliyometrik çalışmaların (Kumar ve Kiran, 2017; Thananusak, 2019; Terán-Yépez vd., 2020; Guleria ve Kaur, 2021; Moya-Clemente vd., 2021; Piwowar-Sulej vd., 2021; Rosário vd., 2022; Mondal ve Singh, 2023; Seçkin ve İşler, 2023) ağırlıklı olarak Scopus veri tabanındaki yayınları kapsadığı görülmektedir. WoS veri tabanını kapsayan bibliyometrik analiz çalışmalarının (Guleria ve Kaur, 2021; Moya-Clemente vd., 2021) ise sınırlı sayıda olduğu ve yerli literatürde konuya ilişkin WoS veri tabanını kapsayan bibliyometrik bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu eksiklik, alanın gelecekteki gelişimine yönelik stratejik yönlendirmelerin belirlenmesini ve konunun detaylandırılmasını güçleştirmektedir. Bu bağlamda çalışmanın alandaki boşluğu dolduracağı ve özellikle Türkiye’de sınırlı sayıda çalışılan bir konu olan yeşil girişimcilik kavramına ilişkin çalışma yapacak araştırmacılara zemin hazırlayacağı düşünülmektedir. Gerçekleştirilen bu analizler akademik çevre eğitimi için de değerli bilgiler sunmaktadır. Nitekim tanınmış pedagog/öğretmen Cichy’nin (1998: 45) de belirttiği gibi “Yetişkinler arasında, onların görüşlerini değiştirmeye zorlayan tüm önemli bilimsel keşifleri popülerleştirmek özellikle önemlidir.” Bu bağlamda çevresel bilincin artırılmasının yanı sıra, yeşil girişimcilik fikrinin de geniş kitlelere yayılması büyük önem taşımaktadır. Bu makale, alanın önde gelen makalelerinin bibliyometrik analizini gerçekleştirerek en etkili fikirlerin geniş bir perspektiften ele alınmasına da olanak tanımaktadır (Piwowar-Sulej vd., 2021: 16).

Araştırmanın sadece WoS veri tabanına kayıtlı makaleleri kapsamaması araştırmanın kısıtlarındadır. Bundan sonraki araştırmalarda ele alınan yayınlar makale sınırlamasına tabi tutulmadan parametre sayıları artırılarak incelenebilir. Bu çalışmada bibliyometrik analiz için WoS veri tabanı kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, farklı veri tabanlarına da uygulanabilir. Dolayısıyla bibliyometrik analizin Scopus, EBSCO Host, Springer Link gibi farklı veri tabanlarına uygulanması durumunda farklı sonuçlar verebileceği unutulmamalıdır. Bibliyometrik analizin farklı veri tabanlarına uygulanması ile elde edilen sonuçların karşılaştırılarak yorumlanması da literatüre önemli katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada bibliyometrik haritalama programlarından yalnızca VOSviewer anlatılmış ve kullanılmıştır. Biblioshiny, Citespace, Pajek, SciMAT gibi programlar kullanılarak da çalışma gerçekleştirilebilir. Son olarak bu çalışma, literatürde mevcut olan çalışmalar üzerinden bibliyometrik bir değerlendirme yaptığı için elde edilen veri setinin sınırlılığı dikkate alınmalıdır. Gelecek araştırmalarda bibliyometrik analiz ile birlikte meta-analiz gibi farklı analiz türlerini kapsayan çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Affolderbach, J. ve Krueger, R. (2017). “Just’ ecopreneurs: re-conceptualising green transitions and entrepreneurship”, *Local Environment*, 22 (4), 1210591, 410-423,

- Aksay, B. ve Güğerçin, S. (2022). Sürdürülebilir girişimcilik: Adana'daki plastik geri dönüşüm işletmeleri üzerine nitel bir araştırma, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 57(2) 2022, 1473-1493.
- Albhirat, M. M., Rashid, A., Rasheed, R., Rasool, S., Zulkifli, S. N. A. ve Zia-ul-Haq, H. M. (2024). The PRISMA statement in enviropreneurship study: a systematic literature and a research agenda. *Cleaner Engineering and Technology*, 100721.
- Ali, M. (2021). A systematic literature review of sustainable entrepreneurship with thematic analysis, *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 17(4), 742-764.
- Alwakid, W., Aparicio, S. ve Urbano, D. (2020). Cultural antecedents of green entrepreneurship in Saudi Arabia: An institutional approach, *Sustainability*, 12(9), 3673, 1-20.
- Anderson A. R. (1998). Cultivating the Garden of Eden: environmental entrepreneuring, *Journal Organization Change Management*, 11(2), 135-144.
- Arslan, E. (2022). Sosyal bilim araştırmalarında VOSviewer ile bibliyometrik haritalama ve örnek bir uygulama, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 33-56.
- Atkinson, R. ve Klausen, J. E. (2011). Understanding sustainability policy: governance, knowledge and the search for integration. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 13(3), 231-251.
- Bacq, S. ve Janssen, F. (2011). The multiple faces of social entrepreneurship: A review of definitional issues based on geographical and thematic criteria. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5-6), 373-403.
- Baker E. W. ve Sinkula M. J. (2005). Environmental marketing strategy and firm performance: Effects on new product performance and market share, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 33, 461-475.
- Belz, F. M. ve Binder, J. K. (2017). Sustainable entrepreneurship: A convergent process model, *Business Strategy and the Environment*, 26(1), 1-17.
- Berle, G. (1991). The green entrepreneur: Business opportunities that can save the earth and make you money. Blue Ridge Summit, PA: Liberty Hall Press.
- Bocken, N. M., De Pauw, I., Bakker, C. ve Van Der Grinten, B. (2016). Product design and business model strategies for a circular economy, *Journal of industrial and production engineering*, 33(5), 308-320.
- Cichy, D. (1998). Kształcenie dorosłych dla trwałego i zrownoważonego rozwoju. *Zeszyty Naukowe. Polska Akademia Nauk. Komitet Naukowy przy Prezydium PAN Człowiek i Środowisko*, 23, 43-49.
- Cohen, B. ve Winn, M. I. (2007). Market imperfections, opportunity and sustainable entrepreneurship, *Journal of business venturing*, 22(1), 29-49.
- Choi, D. Y. ve Gray, E. R. (2008). The venture development processes of "sustainable" entrepreneurs, *Management Research News*, 1(8), 558-569.
- Çınar, D. (2023). "Yeşil Örgütsel Davranış" içinde: Yeşil Girişimcilik (ed. Burcu Özgül), Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 187-206.
- Dean, T. J. ve McMullen, J. S. (2007). Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action, *Journal of Business Venturing*, 22(1), 50-76.
- Dixon, S. E. ve Clifford, A. (2007). Ecopreneurship—a new approach to managing the triple bottom line, *Journal of Organizational Change Management*, 20(3), 326-345.
- Ellili, N. O. D. (2022). Bibliometric analysis and systematic review of environmental, social, and governance disclosure papers: current topics and recommendations for future research. *Environmental Research Communications*, 4(9), 092001.
- Farny, S. ve Binder, J. (2021). Sustainable entrepreneurship. *World encyclopedia of entrepreneurship*, 605-611.
- Foster, W. ve Bradach, J. (2005). Should nonprofits seek profits?, *Harvard Business Review*, 83(2), 92-100.

- Gast, J., Gundolf, K. ve Cesinger, B. (2017). Doing business in a green way: A systematic review of the ecological sustainability entrepreneurship literature and future research directions. *Journal of Cleaner Production*, 147, 44-56.
- Gevrenova, T. (2015). Nature and characteristics of green entrepreneurship, *Trakia Journal of Sciences*, 13(2), 321-323.
- Guleria, D. ve Kaur, G. (2021). Bibliometric analysis of ecopreneurship using VOSviewer and RStudio Bibliometrix, 1989–2019. *Library Hi Tech*, 39(4), 1001-1024.
- Gunawan, A. A., van Riel, A. A. ve Essers, C. (2021). What drives ecopreneurship in women and men?-A structured literature review. *Journal of Cleaner Production*, 280, 124336.
- Gupta, M. ve Dharwal, M. (2022). Green entrepreneurship and sustainable development: A conceptual framework. *Materials Today: Proceedings*, 49, 3603-3606.
- Haldar, S. (2019). Towards a conceptual understanding of sustainability-driven entrepreneurship. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(6), 1157-1170.
- Hall, J. K., Daneke, G. A. ve Lenox, M. J. (2010). Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. *Journal of Business Venturing*, 25(5), 439-448.
- Hart, S. L. (1995). A natural-resource-based view of the firm, *Academy of Management Review*, 20(4), 986-1014.
- Hart, S. L. ve Milstein, M. B. (1999). Global sustainability and the creative destruction of industries, *MIT Sloan Management Review*, 41(1), 23.
- Hockerts, K. ve Wüstenhagen, R. (2010). Greening Goliaths versus emerging Davids-Theorizing about the role of incumbents and new entrants in sustainable entrepreneurship, *Journal of Business venturing*, 25(5), 481-492.
- Isaak, R. (2002). The making of the ecopreneur. *Greener Management International*, (38), 81-91.
- Jiang, W., Chai, H., Shao, J. ve Feng, T. (2018). Green entrepreneurial orientation for enhancing firm performance: A dynamic capability perspective, *Journal of Cleaner Production*, 198, 1311-1323.
- Keogh, P. D. ve Polonsky, M. J. (1998). Environmental commitment: a basis for environmental entrepreneurship? *Journal of Organizational Change Management*, 11(1), 38-49.
- Khan, M. (2015). Green human resource management – A prerequisite for sustainable environment, *Progress in Science and Engineering Research Journal*, 18(3), 1-7.
- Kirkpatrick, D. (1990), Environmentalism: the new crusade, *Fortune*, 12 (2), 44.
- Kuckertz, A. ve Wagner, M. (2010). The influence of sustainability orientation on entrepreneurial intentions- Investigating the role of business experience, *Journal of Business Venturing*, 25(5), 524-539.
- Kumar, A. ve Kiran, P. (2017). Green entrepreneurship: A bibliometric study. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 15(16), 153-166.
- Kuzgun, Ş. (2022). Örgütsel dayanıklılık kapasitesi, yeşil yenilik, algılanan yeşil örgütsel davranış, çevresel belirsizlik ve sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişkiler, Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul: Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Kuzgun, Ş. (2024). Örgütsel çift yönlülük: Bibliyometrik bir analiz. *Business & Economics Research Journal*, 15(2), 189-209.
- Kuzgun, Ş. ve Gözükar, E. (2023). Örgütsel dayanıklılık kapasitesi, yeşil yenilik, algılanan yeşil örgütsel davranış ve sürdürülebilirlik performansı arasındaki ilişkiler: İSO 500 uygulaması, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 21(49), 399-432.
- Lotfi, M., Yousefi, A. ve Jafari, S. (2018). The effect of emerging green market on green entrepreneurship and sustainable development in knowledge-based companies. *Sustainability*, 10(7), 2308.

- Lumpkin, G. T., Moss, T. W., Gras, D. M., Kato, S. ve Amezcua, A. S. (2013). Entrepreneurial processes in social contexts: how are they different, if at all?. *Small Business Economics*, 40, 761-783.
- Ly, P. H., Wang, G. F., Wan, Y., Liu, J., Liu, Q. ve Ma, F. C. (2011). Bibliometric trend analysis on global graphene research. *Scientometrics*, 88(2), 399-419.
- Markman, G. D., Russo, M., Lumpkin, G. T., Jennings, P. D. ve Mair, J. (2016). Entrepreneurship as a platform for pursuing multiple goals: A special issue on sustainability, ethics, and entrepreneurship. *Journal of Management Studies*, 53(5), 673-694.
- McIlhenney, K. ve Hayter, R. (2014). Sustaining jobs and environment? The value-added wood industry in Metro Vancouver, British Columbia. *Local Environment*, 19(6), 605-625.
- McMullen, J. S. ve Dimov, D. (2013). Time and the entrepreneurial journey: The problems and promise of studying entrepreneurship as a process, *Journal of Management Studies*, 50(8): 1481-1512.
- Meek, W. R., Pacheco, D. F. ve York, J. G. (2010). The impact of social norms on entrepreneurial action: Evidence from the environmental entrepreneurship context, *Journal of Business Venturing*, 25(5), 493-509.
- Mondal, S. ve Singh, S. (2023). A bibliometric and thematic analysis of green entrepreneurship in business research: Current status and future research directions. *Environment, Development and Sustainability*.
- Mondal, S., Singh, S. ve Gupta, H. (2023). Assessing enablers of green entrepreneurship in circular economy: An integrated approach. *Journal of Cleaner Production*, 135999.
- Moya-Clemente, I., Ribes-Giner, G. ve Chaves-Vargas, J. C. (2021). Sustainable entrepreneurship: An approach from bibliometric analysis. *Journal of Business Economics and Management*, 22(2), 297-319.
- Muñoz, P. ve Cohen, B. (2018). Sustainable entrepreneurship research: Taking stock and looking ahead, *Business Strategy and the Environment*, 27, 3, 300-322.
- Muo, I. ve Azeez, A. A. (2019). Green entrepreneurship: Literature review and agenda for future research, *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 7(2), 17-29.
- Ndubisi, N. O. ve Nair, S. R. (2009). Green entrepreneurship (GE) and green value added (GVA): A conceptual framework, *International Journal of Entrepreneurship*, 13, 21-34.
- Pachaly, M. V. W. (2012). Barriers and Triggers to Green Entrepreneurship: An Exploratory Study, Thesis, to Obtain the Degree of Master of Science in Economics and Business Economics, Specialisation Entrepreneurship and Strategy Economics, Erasmus University Rotterdam, Erasmus School of Economics, Rotterdam.
- Pacheco, D. F., Dean, T. J. ve Payne, D. S. (2010). Escaping the green prison: Entrepreneurship and the creation of opportunities for sustainable development, *Journal of Business Venturing*, 25(5), 464-480.
- Paul, J. ve Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know?. *International Business Review*, 29(4), 101717.
- Piwowar-Sulej, K., Krzywonos, M. ve Kwil, I. (2021). Environmental entrepreneurship-Bibliometric and content analysis of the subject literature based on H-Core. *Journal of Cleaner Production*, 295, 126277.
- Rosário, A. T., Raimundo, R. J. ve Cruz, S. P. (2022). Sustainable Entrepreneurship: a literature review, *Sustainability*, 14(9), 5556.
- Schaltegger, S. ve Wagner, M. (2011). Sustainable entrepreneurship and sustainability innovation: categories and interactions, *Business Strategy and the Environment*, 20(4), 222-237.
- Schaper, M. (2010). Understanding the green, *Making ecopreneurs: Developing Sustainable Entrepreneurship*, 7.
- Schumpeter, J. (1934). The theory of economic development. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Schumpeter, J. (1997). Os economistas-teoria do desenvolvimento econômico, Editora Nova Cultural, São Paulo.

- Seçkin, Z. ve İşler, F. (2023). Yeşil girişimcilik: uluslararası yayın kaynaklarının bibliyometrik analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(3), 203-222.
- Shepherd, D. A. ve Patzelt, H. (2011). The new field of sustainable entrepreneurship: studying entrepreneurial action linking “what is to be sustained” with “what is to be developed”, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(1), 137-163.
- Teixeira, M. A. C. ve Ramos, H. R. (2022). Negócios empreendedores sustentáveis: uma revisão da literatura, *Sustentabilidade: Diálogos Interdisciplinares*, 3, 1-20.
- Terán-Yépez, E., Marín-Carrillo, G.M., del Pilar Casado-Belmonte, M. ve de las Mercedes Capobianco-Uriarte, M. (2020). Sustainable entrepreneurship: Review of its evolution and new trends, *Journal Cleaner Production*, 252, 119742.
- Thananusak, T. (2019). Science mapping of the knowledge base on sustainable entrepreneurship, 1996–2019. *Sustainability*, 11(13), 3565.
- Tunçalp, D. ve Yıldırım, N. (2022). Sustainable entrepreneurship: Mapping the business landscape for the last 20 years. *Sustainability*, 14(7), 3864.
- Van Eck, N. J. ve Waltman, L. (2014). Visualizing bibliometric networks. In *Measuring scholarly impact: Methods and practice*, Cham: Springer International Publishing, 285-320.
- Vatansever, Ç. ve Arun, K. (2016). What color is the green entrepreneurship in Turkey?. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 8(1), 25-44.
- World Wide Fund for Nature - WWF (2014). Living Planet Report 2014 - Species and spaces, people and places. <https://www.worldwildlife.org/>. (15.09.2023).
- Yalçın, H. (2010). Milli Folklor Dergisinin Bibliyometrik Profili (2007-2009), *Milli Folklor*, 22(85), 205-211.
- York, J. G. ve Venkataraman, S. (2010). The entrepreneur-environment nexus: Uncertainty, innovation, and allocation, *Journal of business Venturing*, 25(5), 449-463.
- Zhavoronok, A., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O. ve Kupchyshyna, O. (2022). Regulatory policy: Bibliometric analysis using the VOSviewer program, *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1), 39-48.